

KASSAI TIBOR:
LÁTOGATÁS A BIRODALOMBA.
ÚTINAPLÓ EGY 1958-AS SZOVJET TANULMÁNYÚTRÓL
Hatvanhárom év múltán

Megjelent egy könyv 2021-ben *Látogatás a Birodalomba. Útinapló egy 1958-as szovjet tanulmányútról* címmel. A szerzőnek, Kassai Tibornak fiatal kutató-állatorvosként 1958-ban, lehetősége nyílt egy három hónapos tanulmányútra a Szovjetunióban. Élményeiről, tapasztalatairól részletes naplót vezetett, szigorúan csak a maga és a családtagjai számára.

A szerző szakmai tapasztalatairól külön feljegyzéseket készített. Így naplójegyzetei állatorvosi-zoológiai kutatóhelyek és munkatársaik jellemzéséről, az ottani életviszonyokról, az emberekről és velük létesített kapcsolatairól, politikai és kulturális eseményekről, látnivalókról szólnak. A szovjet emberekkel való kapcsolatait a közvetlenség és nyíltszívűség jellemezte. A naplójegyzeteit értékessé teszi, hogy azokban a szerző személyes reflexiói, benyomásai és következtetései, kritikai szemlélete is megjelenik. A kötet bevezető része egy, Szentgyörgyi Zsuzsa által írt előszó.

A naplóírás sajátos, egyéni műfaj. Segíti az emlékmegőrzést, az emlékfeldolgozást, és önreflexióra készíti. Tapasztalati tény: olykor megesik, hogy a maguk idejében jelentéktelen vagy annak tűnő események idővel érdekessé és jelentőssé válnak. A szerző azért döntött naplójának közreadása mellett, mert szerinte a világban azóta végbement változások, köztük magának, az akkoriban megrendíthetetlennek tűnő szovjet birodalomnak a szétesése, értékes kordokumentum-jelleget kölcsönöz a hatvanhárom évvel ezelőtt papírra vetett naplójegyzeteknek.

A szerzőnek tanulmányútja során módja volt Moszkván kívül több-kevesebb időt eltölteni Kazahsztánban, Grúziában és Örményországban. Mindenütt nagyon szívélyes fogadtatással és a kapcsolatra való nyitottsággal találkozott.

Megtapasztalta, hogy Kazahsztán hatalmas, érdekes ország. Akkorra területen, mint Magyarország harmincszorosa, akkoriban annyi ember élt, mint Magyarországon. A meglátogatott intézményekben változó színvonalú infrastruktúra mellett intenzív és eredményes kutatómunkát tapasztalt. Találkozott jurtaban élő félnomád pásztorokkal, akik az évszaktól függően juhaikkal ma is több száz kilométert vándorolnak a végtelen legelőkön. Életmódjuk az évezredek során nem sokat változott.

Érdekes volt rövid látogatása Grúziában. A grúzok büszkéek fővárosukra, s joggal. Tbilisziben járva a szerző szinte úgy érezte magát, mintha Európában lenne.

A grúzok temperamentumos, hangos beszédű, de barátságos emberek. Különb-nek tartják magukat az oroszoknál. Erős bennük a nemzeti öntudat, erkölcsi normáik is meglehetősen szigorúak.

Az örmény főváros, Jereván erős kontrasztot jelentett a gazdag és civilizált Tbiliszihez viszonyítva. A város mintegy huszonöt évvel korábban indult lendületes fejlődésnek, lakosainak száma kb. 20 000-ről 450 000-re emelkedett. A szerző úgy érzi „csoda, hogy a nehéz sorsú Örményország átvészelte történelmének tragikus szakaszait”. Ellátogatott Ecsmiadzinba, az örmény apostoli ortodox egyház fejének székhelyére, az örmény Vatikánba. Érzékletesen írja le ott szerzett tapasztalatait, a kiváló emberekkel való megismerkedését, és a nagyszerű kulturális élményeit.

Visszatérve Moszkvába a szerző idejének java részét a Szkrjabinról elnevezett Össz-szövetségi Helmintológiai Intézetben (VIGISZ) töltötte. Szerencséjére, részt vehetett a Konsztantyin Ivanovics Szkrjabin akadémikus (1878–1972) 80. születésnapja alkalmából megrendezett nagyszabású ünnepségen. Leírásából érzékletes képet nyerhetünk arról, hogy a szovjet tudósvilágban milyen túlradó szeretettel vették körül a kortársak a valóban világhírű, nagy tekintélyű tudományszervező mesterüket, „a helmintológia atyját”, és milyen ajándékokkal kedveskedtek neki. Csak postán több mint hétszáz üdvözlő érkezett az ünnepelthez. A VIGISZ munkatársainak feladata volt, hogy a Szovjetunió különböző helyszínein kétevenként megszervezzék a helmintológiai konferenciákat, amelyeken a Szovjetunió és a baráti országok szakemberei vettek részt, s amelyeken a kötelező nyelv az orosz volt. Hasonló négynapos konferenciát a Szkrjabin-ünnepség után Moszkvában is rendeztek.

Kassai Tibor tanulmányútjára közvetlenül a Hruscsov fellépését követő, jelentős változások ígérétéől izgalmas időben került sor. Nagy szükség volt ezekre a változásokra a tudósvilágban is. A szovjet tudós társadalomnak olyan béklyóktól kellett megszabadulnia, mint például az az ostoba előírás, hogy egy közlemény csak akkor jelenhetett meg egy szovjet szaklapban, ha az irodalomjegyzékében a hivatkozott külföldi munkák száma nem haladta meg a szovjet szerzőkét.

A napló szerzője éles szemmel figyelte a szovjet emberek életét. Táblázatban közölte a Szovjetunió felsőoktatási intézményeiben különböző besorolásban alkalmazott dolgozók kezdő fizetését, ami ötévenként kb. 15%-kal emelkedett. Ez a jövedelem elegendő volt az emberek szerény megélhetéséhez, biztonságot is jelentett. Kollégái nemritkán vendégül látták őt saját otthonukban is. Látogatásai során azt tapasztalta, hogy a lakások hiányos felszereltségének, elhanyagoltságának nem a pénzhiány az elsőrendű oka, hanem az áruhiány és az igénytelenség.

A könyvet a szerző saját fekete-fehér fotói illusztrálják, amelyek az ofszetnyomás miatt nem élvezhetőek tökéletesen.

E könyv azt a kalandot kínálja az olvasónak, hogy szinte a szerzővel együtt élheti át a hat évtizeddel ezelőtti, szovjetunióbeli látogatásának élményvilágát.

Haszonnal forgathatják ezt a kötetet mindazok, akiket valamilyen szempontból érdekel egy szemtanú hiteles és őszinte tudósítása a szovjet társadalom egy szegmensének akkori életéről. És azok is, akik egyszerűen csak tanulságos és szórakoztató olvasmányt keresnek.

(Kassai Tibor: Látogatás a Birodalomba. Útinapló egy 1958-as szovjet tanulmányútról. Budapest: Személyes Történelem Kiadó, 2021, 128 o.)

Petrányi Győző

az MTA rendes tagja, professor emeritus